

Lucie Galčanová

Nicky Gregson: *Living with Things: Ridding, Accommodation, Dwelling. Anthropology Matters, Volume 2*

Wantage: Sean Kingston Publishing. 2007, 204 s. ISBN 095455728X.

„To think about ridding, then, is simultaneously to raise questions about cohabitation, about living in particular dwelling structures in particular social relations, and about articulating these relations through what we do with the things to hand around us. Ridding, then, is fundamentally about being at home amongst and with others; it is about dwelling.“ (s. 172)

Ke knize Nicky Gregson jsem se dostala zcela náhodou. Na kongresu mezinárodní folkloristické společnosti v Lisabonu v roce 2011 zdobil zadek růžového prasátka na krabici s věcmi jediný knižní stánek. *Bydlení s věcmi*, tak by se dal přeložit název knihy, která se zabývá tím, co v každodenním životě děláme s věcmi a věcem. Nicky Gregson, profesorka geografie na Durham University, reprezentuje směr označovaný jako „waste studies“ (Evans 2011), tedy studia odpadu, či „waste scholarship“ (Gregson a Crang 2010). Autorka knihy v editorialech k speciálnímu číslu časopisu *Environment and Planning A* kritizuje dosavadní přístup sociálních věd ke studiu odpadu – ten zůstal doménou environmentálních politik a městského plánování; věci (*stuff*) a nakládání s nimi zůstaly na bedrech technických věd a inženýrství: „Tak moc, jak se společnost snažila oddělit a ukrýt se před svým odpadem ze strachu z kontaminace, stejně tak akademie jakoby se bála kontaktu s věcmi, které jsou jeho obsahem“ (Gregson a Crang 2010: 1126).

Ve své práci se tedy Gregson zaměřuje na praktiky vyhazování věcí v domácnostech a sleduje proces tvorby odpadu: sociální význam jeho vytváření. Její kniha je ukázkou poctivé etnografie, pozorného a analytického vhledu do každodenních životů obyvatel jedné anglické obce. Navazuje přitom na několik silných antropologických a sociologických myšlenkových tradic: na studia materiální kultury a studia spotřeby (Miller 1998; Buchli 2002; Jackson a Thrift 1995) a směry zabývající se formováním moderní identity. Vymezuje se částečně vůči novému, v geografii populárnímu „mobilitnímu“ obratu, poukazujíc na to, že přestože žijeme ve společnosti toků, sítí a flexibility, naše každodennost stejně zůstává bytostně ukotvena v našich rutinách, věcech a jejich pohybu po domech či bytech a také v širší materialitě našich příbytků. Tématem bydlení, pobývání, obydlování se však Gregson dostává až k filosofickým otázkám heideggerovského „pobytu“ ve světě a problémům ontologickým. Diskutuje limity přístupů kritické teorie inspirované hegeliansko-marxistickou tradicí pracující se subjekt-objektovým rozdělením (které však velmi dobře postihuje nerovnosti v distribuci věcí a zdrojů) a spíše odkazuje na fenomenologickou tradici a z ní vycházející přístupy,

kteřé dávají hlas jednajícím mimo-lidským či ne-lidským (*non-human*) aktérům. Sleduje tak v detailním přiblížení, co dělají lidé s věcmi a zvířaty, skrze ně a jim, a sleduje věci s jejich lidmi: ukazuje tak jiným způsobem, jak se utváří a udržují sociální vztahy skrze materiální objekty, jak se utváří a reprodukuje sociální struktura skrze jednající věci (mající vlastní *agency*, tedy schopnost ovlivňovat jednání druhých).

Někdy bývají ve vědě ty nejbanálnější a zároveň důležité otázky vysloveny s obdivuhodným zpožděním. Zatímco nakupování věcí, rozhodování o výběru a jeho význam jsou podrobně prozkoumávány a promyšleny již několik desetiletí, druhý konec spotřební dráhy, tedy to, jak věci svůj význam ztrácí a z objektů spotřeby a využívání se stávají odpadem, zůstává spíše na okraji vědeckého zájmu.¹ Je tomu tak přesto, že odpadu a praxi nakládání s ním byla v posledních desetiletích věnována značná část environmentální kritiky – v rámci environmentálního tropu získal odpad silně normativní konotace: jako potenciálně riziková, toxická, nebezpečná kategorie, se kterou musí být nakládáno s co možná největší obezřetností (Evans 2011). Diskurzy spojené s odpadem jsou především diskurzy strachu a rizika, které se pojí s mnoha jinými kulturními rezidui a ukotvují je v rámci hierarchizovaných kategorií. Antropologické práce (především Douglas 2002) pracují s kategorií odpadu často – když se zabývají kulturními kategoriemi na okraji, otázkami ustavování špíny a nečistoty spojované s odpadem a poukazují na jejich normativní rozměr a především na jejich sociální funkce. Odpad funguje jako sociálně-kulturní kategorie – zda se určitý předmět či materiál (a jednotlivec i sociální skupina) stane odpadem, není dáno jeho povahou, ale povahou našeho vztahu k němu.

Základním zdrojem dat publikace se stal 12 měsíců trvající etnografický výzkum v domácnostech v obci v severovýchodní Anglii. Gregson pracovala až s šedesáti domácnostmi, ve kterých pořizovala opakované hloubkové rozhovory a organizovala ohniskové skupiny s cílem zajistit ukotvení etnografické části výzkumu. Na té spolupracoval menší počet šestnácti domácností s celkem třiceti osmi členkami a členy. Výzkum tohoto typu je badatelsky náročný: zkoumat privátní prostory je v relativně konzervativní britské společnosti spojeno s překročením jedné z nejtěsnějších sociálních hranic. Vstupovat do domů jako výzkumnice znamenalo zaujmout nejprve status „návštěvy“. To je však nedostačující a problematické: akt návštěvy je pojímán jako běžná sociální událost s jistými pravidly. Běžní návštěvníci domácnosti by dostali kávu nebo čaj, něco malého k jídlu, sušenky nebo toasty, a mohli by použít koupelnu a toaletu, ale už by nedostali pozvání do dalších částí domu. Především pak ne do ložnic a dalších výsostně privátních míst, garáží či skladovacích prostor. Autorka tedy neustále řešila otázku překonávání distance založené na jasně kulturně daných vymezeních soukromého a veřejného prostoru, známého a cizího, ale také hranic vlastního já a „těch druhých“. Podařilo se to díky tomu, že v lokalitě po dobu výzkumu bydlela u jedné z participantek a aktivně se zúčastňovala událostí v místě – Gregson se přímo podílela na některých činnostech v domácnostech v průběhu modernizací a rekonstrukcí domů: strhávala tapety, pomáhala při vyzdobování a poslouchala frustrovaná vyprávění obyvatel o nepořádku, zpožděních a obecně nejistotě spojené s modernizací (tedy řízeným projektem

¹ Existuje samozřejmě disciplína, pro kterou je odpad jedním ze základních zdrojů informací o společnosti, totiž archeologie. Její přístup ponechme nyní stranou.

rekonstrukce obecních bytů, které tvořily část zkoumané lokality). Díky tomu, že aktivně participovala a pomáhala v momentech, které byly součástí každodenního života obyvatel, nejsou výsledky (pouhou) reprezentací toho, jak lidé hovoří o věcech a lidech, ale reprezentací „dělání“ s lidmi a jejich věcmi (s. 17). Gregson totiž zdůrazňuje, že spíše než významným aktem stal se management domácího odpadu jednou z denních rutin, jejíž podobu navíc určují vnější okolnosti. Nové zákony a regulace týkající se odpadu ustavující celé sady regulačních praktik: věci jsou najednou nově tříděny – například je oddělován papír, ale ne všechn papír; je s nimi nově zacházeno – některé sklenice či plechovky musí být vymývány, různé druhy věcí a jejich zbytků pak musí být nově organizovány a umístovány do různobarevných pytlů a košů. „Správné“ nakládání s odpadem vyžaduje znalost a novou kompetenci. Etnografický výzkum zaměřený na podobné druhy praktik nejen že vyžaduje všestranné výzkumnické dovednosti, ale odkazuje v rámci studií materiální kultury ještě k jednomu důležitému a opomíjenému bodu – totiž zvýznamňuje tělo jako výzkumný nástroj, který může být jako takový použit pro svoji kapacitu, schopnost ustavovat věci a pohybovat s nimi. Výzkum se tedy stává korporeální zkušeností.

Knih je rozdělena do osmi částí: po úvodní teoretické a metodologické kapitole, která ukotvuje výzkum v oblasti studií materiální kultury a spotřeby a zdůrazňuje normativitu produkce domácích interiérů jako společně vyjednávaných (mezi bydlícími „já“), následuje pět kapitol, které jsou zpracovány jako „etnografické příběhy“ s hojným využitím fotografií a rozsáhlých úryvků z rozhovorů.² Úvodní kapitola přináší základní dělení předmětů – na věci každodenní spotřeby a věci, které byly „učiněny památkou, učiněny posvátnými a znovuustaveny jako prostředky paměti“ (s. 19). Jsou to předměty, které si lidé ponechávají, protože jejich hodnota, „schopnost komentovat život, schopnost vyprávět příběhy tohoto života“, je jim velmi drahá. Gregson se však zabývala jiným druhem věcí: těmi, které pravděpodobně schopnost stát se nositeli paměti nikdy mít nebudou, jsou ke každodennímu, profánnímu využití a mohou být snadno vyhozeny z jakéhokoliv důvodu.³ Navazující kapitoly se pak věnují postupně různým typům praktik, jež autorka s obyvateli bytů a jejich věcmi provádí: stěhování do bytu, rekonstrukce, organizace spánku a odpočinku, věnuje se věcem každodenního zabydlování, tedy hračkám či oblečení, spotřebičům a v předposlední kapitole se zabývá akomodací, zabydlováním přírody (zahradám a domácím mazlíčkům). Závěrečná kapitola pak představuje stěžejní část knihy, shrnuje předchozí text a vytváří obecnější, empiricky ukotvený teoretický závěr, který může být v zásadě čten také jako samostatný text. Dává ono zbavování se věcí do kontextu s bydlením a obojí vztahuje k lidem a věcem v rámci struktury příbytku.⁴

² Bohužel kvalita těchto fotografií je jednou z nejslabších stránek publikace a snižuje čtenářský zážitek z jinak poutavého textu. Kniha vydaná s barevným přebalem v tvrdé vazbě by si zasloužila kvalitnější grafické zpracování svého obsahu a vydavatel by i s ohledem na její téma měl vzít v úvahu význam materiální stránky procesu četby.

³ Nezabývala se však specificky jinými formami domácího odpadu, které tvoří podstatnou část jeho objemu, například obaly, hygienickými potřebami, zbytky jídla atp.

⁴ Gregson pracuje s řadou termínů, které používá odděleně a jejichž přesný překlad do češtiny není úplně možný. Jsou to například *accommodation*, *inhabitation*, *appropriation*, *living*, *dwelling* atp.

Druhá kapitola ukazuje, co se děje věcem, když se domácnost stěhuje a obydluje novou „strukturu obydlí“ (*dwelling structure*). Představuje tři odlišné příběhy párů, které se nastěhovaly do domu, a to, jak si jej upravují: zbavování se věcí plní především funkci předefinování prostoru. Odklizením stop po bývalých majitelích a obyvatelích probíhá jakási virtuální dekontaminace. Nastěhování se není tedy jen procesem spotřeby, ustavováním vlastní estetiky a nových dekorací, ale je především procesem vyrovnávání se s přítomností, s materiálními stopami „druhých“ lidí (*others*). Proces akomodace a přizpůsobování prostoru je vlastně přípravou na akomodace nové, nové přizpůsobování se mezi lidmi a věcmi kombinujíc v postupném procesu lidské a ne-lidské aktéry (někdy po celé generace), materiály a technologie. Po uvedení příběhů následuje shrnující závěr, ve kterém jsou etnografické jednotlivosti a detaily propojeny v teoretičtější interpretaci (a podobně jsou strukturovány také ostatní empirické kapitoly).

Třetí kapitola je oproti předcházející, zabývající se stěhováním nových majitelů, věnována zkušenosti obyvatel obecních nájemních domů, u nichž bylo rozhodnuto o tzv. modernizaci – tedy zásadní rekonstrukci. Kapitola se dotýká obecněji institutu nájemního bydlení. Gregson upozorňuje, že místní úřad je většinou v očích obyvatel pojímán jako homogenní entita, která je konstitutivní pro jejich vztah k bytu nebo domu: jeho přítomnost v životě bydlicích je vymezující a omezující a lidé volí různé strategie pro překonání tohoto odcizení. Tyto strategie jsou pak každodenně přítomné, zhmotněné v jejich úpravách interiérů. Kapitola opět představuje několik odlišných domácností v průběhu balení a vybalování věcí a jejich re-instalace do interiéru. Ukazuje, jak se praktiky spojené s modernizací staly praktikami vytváření sociální distinkce, odlišnosti, a to pochopitelně jak skrze dekorace, tak rovněž skrze činnosti vyhazování a likvidování. Skrze to, co lidé dělají s nechtěnými věcmi, dochází k vymezování hranic, sociálnímu odcizování a ustavování kategorií „těch druhých“ (*othering*), například na základně toho, komu by obyvatelé dali a komu by nedali věci, kterých se zbavují, k dispozici (raději některé spálí nebo odvezou dál, než by je nechali na ulici pro „feťáky, zloděje a lumpy, kteří žijí nedaleko“). Obyvatelé vynakládali intenzivní práci na to, aby jejich nechtěné věci zmizely ze sousedství nebo byly předány „správným“ osobám, které si je „zaslouží“. Lidé se však zbavují také věcí „poznamenaných“ rekonstrukcí, které už „nikdy nebudou čisté“, stále ponosou stopy kontaminujícího procesu stavby, které jsou neslučitelné s představou jejich majitelů o řádu a váženosti. Ukazuje se, že proces modernizace domů je prožíván nájemníky spíše jako něco, co se jim děje, než jako proces, nad kterým by měli patřičný stupeň kontroly. Modernizace je aktem, kterým si místní správa skrze proměnu materiální struktury domů znovu-přivlastňuje (*re-appropriate*) bydlení od nájemníků, stvrzuje tak odcizení nájemního bydlení (a potenciálně posiluje status bydlení vlastnického). Zbavování se věcí a tvorbu odpadu nájemníky v přípravě na modernizaci (strhávání tapet, vyhazování nábytku, kuchyní atp.) není podle Gregson možné interpretovat pouze jako spotřební a estetické akty, ale v širším kontextu, jako předzvěst budoucí snahy o znovu-přisvojení si struktur bydlení coby prostoru jejich domova. V kontextu zabydlování místa, které

(a to v různých slovesných tvarech jako aktivní i pasivní slovesa či podstatná jména). V překladu, kde význam není zcela jednoznačný, uvádím anglický výraz do závorky, jinak volím překlad pomocí slov bydlení, zabydlování, přivlastňování atp. dle kontextu.

„není moje“, se objevují narativy „návratu domů“. Ukazují, že existuje rozdíl mezi bydlením jakožto přebýváním (*living as dwelling*) a bydlením jako ubytováním (*living as accommodation*). Zatímco první má často povahu touhy a je spojeno s vyprávěním o návratu či žitím v místě, ke kterému člověk pevně přináleží, je druhý způsob bydlení spíše zabydlováním se v místě, které není tak úplně naše, jsme v něm doma, ale více doma bychom se mohli cítit jinde. (Příkladem je nastěhování se manželky do domu partnera, v němž jeho rodina žila po několik generací. Stává se jejím domovem na většinu života, ale přesto může – ale nutně nemusí – snít o návratu „na stáří“ do místa svého dětství a rodného domu či bytu, ve kterém je „opravdu doma“.)

Zatímco druhá kapitola ukazuje důležitost předmětů, struktur bydlení, zařízení a technického vybavení pro zabydlování se, třetí kapitola v kontextu tohoto významu ukazuje prožívání vstupu obce, majitele bytů (skrže designéry, plánovače, jejich zástupce, stavbyvedoucí a dělníky), do prostoru domova nájemníků. Kapitola čtvrtá, pátá a šestá se pak obrací od poměrně specifických událostí stěhování a přestavby k usazené každodennosti, její rytmitičtě, všednosti, k rutinním, známým a samozřejmým praktikám. Věnuje se například spaní jako silně normativně regulované kulturní praxi či aktu návštěvy, která má stejné normativní rámování: věci, které jsou přítomné a viditelné, mají schopnost vyjadřovat naši idealizovanou představu toho, za koho bychom mohli chtít být považováni. Genderové rozdělení rutinních činností se ukazuje výrazně na praktikách praní a uklízení, na péči o dětské hračky a oblečení, jeho neustálé monitorování, sledování jak uvnitř, tak podrobení hodnocení z vnějšku. Věci po dětech, pokud nejsou schovány na památku nebo pro dalšího potomka, nebudou většinou nikdy zničeny, spáleny nebo vyhozeny, protože mají symbolickou hodnotu: skrže ně a jimi se utváří, „dělá“ mateřství a rodičovství. Nebudou tedy předmětem plýtvání, nebudou ani přeměněny v odpad, nepřijdou nazmar, protože by skrže ně přišla nazmar rodičovská láska. Oproti tomu domácí, kuchyňské spotřebiče nemají tuto emocionální hodnotu, ale jsou oceňovány pro práci, kterou vykonávají, pro zajišťování pohodlí a umožnění vykonávání jiných, simultánních činností, zatímco ony pracují. Jsou však zároveň nenáviděny a obávány pro schopnost nedělat to, pro co byly vyrobeny – jejich akomodace je ambivalentní.

Poslední z etnografických kapitol je věnována roli zahrad a domácích mazlíčků v procesu bydlení. Zahradničení je jedním z významných aspektů britské kultury. Domestikace přírody vnáší do bydlení nutnost ostražitosti, vyrovnávání se s přebytky, vtahuje obyvatele do sítě neformální ekonomiky a výpomoci se zvládáním růstu rostlin a jejich údržby, neutuchajícího „boje“ s přerůstajícími živými ploty, bujnou trávou. Vtahuje také do normativních sítí posuzování a hodnocení vázaných na jejich schopnosti, znalosti a praktiky uplatňované na vizuálně přístupné části jejich obydlí. Rostliny se neustále potenciálně proměňují v „přírodu“, zvířata neustále zanechávají stopy své přítomnosti na věcech a demonstrují své spolubydlení v domácnosti. Nejvíce odpadu je pak produkováno v zahradách, které nejsou zcela zanedbané, ale zároveň na ně nemají majitelé příliš času a udržují je, protože „musí“, proto, aby přiměřeně vypadaly a byly obyvatelné. Součástí akomodace jsou neopomenutelně také domácí zvířata – v rámci etnografie se jednalo o třináct koček, pět psů a jednoho králíka. Jejich chování, výcvik, zbavování se „odpadu“ produkováného jejich těly a všechny činnosti okolo chovatelství jsou také silně normativně regulovány, podobně jako zahrady. Gregson v souvislosti s domácími (nehospodářskými) zvířaty diskutuje tři dilemata: 1) jak zvládnout

jejich spolubydlení v prostoru příbytku, b) jak zvládnout jejich spolubydlení s věcmi a c) jak zvládnout zvířecí těla (s. 152). Přizpůsobení obydlí domácím zvířatům „kontinuálně mobilizuje normativitu“ – například ve snaze sladit přítomnost zvířete a návštěvy (etnografky) se ukazuje jako sociálně důležitá performativní stránka vyjádření „dobrého“ chovatele skrze uplatnění kontroly nad tělesnými projevy, např. snahou o omezení štěkání a skrze sociální vyjednávání poté, co pes počůrá pohovku: skrze akt čištění, vytírání a skrze mluvení o tom, že pohovka stejně bude brzo vyměněna za novou. Gregson se také pozastavuje u venčení psů: v Británii byla v uplynulých letech uvedena v platnost pravidla regulující sbírání psích exkrementů prikazující odklizení jakékoliv viditelné známky psího pobytu mimo dům či zahradu majitele – a to nejen na ulicích a v parcích, ale ve všech otevřených venkovních prostorech. Venčení se stalo přísně regulovanou praxí, která zahrnuje také debatu o tom, proč se z rozložitelného odpadu, který vždy zůstával na loukách a polích, musí stát sebráním a zabalením do plastového sáčku součástí proudu pevného odpadu. Exkrementy jako zdroj jedněch z největších sociálních konfliktů v průběhu celého výzkumu odkazují na sociální význam regulace defekace a tělesného odpadu (Douglas 2002) v soudobé kultuře. „Domestikace jako žitý vztah spoluzítí a obývání“ vyžadující každodenní přítomnost a péči je tedy interpretována jako proces reprodukce sociálního řádu (s. 157). Důsledná sanitace a purifikace prostoru pak slouží jako znak sociálního vzestupu.

Závěrečná kapitola shrnuje to, co děláme s věcmi a věcem, jak je umisťujeme a nahrazujeme jinými, osvojujeme si je a přivlastňujeme, třídíme je, skrýváme, skladujeme, odkládáme je a zbavujeme se jich. Podle Gregson je ale důležité sledovat konkrétní cesty, kterými se tak děje: ukazuje se, že vyhazování věcí není jednoznačný proces a že např. teorie společnosti plýtvání (*throwaway society*) nezachycují dostatečně sociální realitu (širší rozbor viz Gregson, Metcalfe a Crewe 2007). Věci velmi často prochází začleněním do nových struktur a souvislostí (re-kontextualizací) a jejich majitelé nalézají jejich nové hodnoty a kvality (re-evaluate). Věci žijí vedle nás a s námi v paralelních světech – většinu času v čekání na použití, na použití, které má významnou korporeální (tělesnou, fyzickou) dimenzi – zvedáme, držíme (hrnky s kávou, nůžky při práci na zahradě), dotýkáme se konečky prstů (televizních ovladačů, kolečka opékače topinek), jindy musíme využít celé síly našich těl, abychom uchopili, přesunuli či odstranili některé věci či vybavení. Vztah k věcem má zásadní tělesnou dimenzi a je to právě naše korporeální spojení s věcmi, skrze které si je uvědomujeme a poznáváme je. Stejně tak se však skrze tělesnost vytváří jedna z tzv. mezer v akomodaci (*gap in accommodation*), v zabydlování (s. 163). Přenášíme věci nejen po domě, ale také z jejich fyzického stavu do stavu symbolického, znázorňujícího: v momentu pohybu věci se vytváří mezera, kterou do procesu akomodace vstupuje jakoby zvnějšku otázka reprezentace. Určité věci se pak mezerou pohybují častěji než jiné (především ty používané na každodenní bázi – oblečení, povlečení, nástroje k vaření či telefon), a jsou tak otevřeny častějšímu posuzování a podrobnému zkoumání. Oproti tomu věci, které jsou obsahem garáží, půd, kůlen či komor, se kterými méně přicházíme do kontaktu, se málokdy dostanou do této „mezery“ – až do určitých momentů, ruptur, jejichž příkladem je právě stěhování či modernizace, jak ukázaly kapitoly dvě a tři. Praktiky držení, ponechávání si a zbavování se používáme k vypravování našich identit a utváření sociálních vztahů (spolu)bydlení a umožňují nám také zbavit se toho, co je z hlediska reprezentace problémové či obtížné, co dostatečně nereprezentuje naši

představu o sobě samých. Zbavování se věcí bylo v rámci etnografie prací zásadně genderovanou. Odvoz nahromaděných věcí (například objemný obsah garáží a půd) často skladovaných s představou jejich dalšího využití nebo proto, že se na ně prostě zapomnělo, je spíše mužskou záležitostí. Muži tuto práci často dělali s nechutí a odporem, aby „vyhověli“, ale činnost má sociální význam: je také aktem oddanosti. Stejně tak jako přítomnost věcí používáme i jejich fyzickou nepřítomnost ke zviditelnění sociálních vztahů lásky a péče. Ukazuje se to na příkladech domácností, kde muž není – nezabavování se nahromaděných věcí v případě dvou žen (vdovy a svobodné matky) jasně odkazuje k významu vyhazování jako aktu lásky a oddanosti: to, že samy tuto aktivitu nevykonávají a věci ponechávají nevyhozené, symbolicky stvrzuje jejich stav jako stav ztráty (nepřevzetí aktivity vyhazování jako trvalé zpřítomnění zemřelého) nebo absence (nevyhazování věcí jako zvěcnění toužebné představy o budoucnosti v novém partnerském vztahu). Autorka uzavírá svou etnografickou práci na obecnější úrovni a vrací se k tezí z jejího úvodu: podle ní výzkum ukazuje, že i přes tekuté a mobilní reprezentace moderní společnosti je stále možné uchopit bydlení (*dwelling*) v heideggerovském smyslu. Jde o naši schopnost předcházející konkrétní budově a její struktuře; bydlení ve smyslu bytí doma v místě se nevytratilo a stále je možné hojně sledovat vázanost k místu. Změnil se však střed (*locus*) bytování (*dwelling*) z budov samotných na aktivity bydlení, především na děláni (*doing with things*) s věcmi a těmto věcem (*to these things*) (s. 177). Bytí doma je tedy především o různých praktikách obývání.

Literatura

- BUCHLI, Victor. *The Material Culture Reader*. Oxford: Polity Press, 2002. ISBN 1859735541.
- DOUGLAS, Mary. *Purity and Danger: An Analysis of the Concepts of Pollution and Taboo*. London: Routledge, 2002. ISBN 0415289955.
- EVANS, David. Review Essay: Waste Matters. *Sociology*, 2011, roč. 45, č. 4, s. 707–712. ISSN 1469-8684.
- GREGSON, Nicky, Andrew METCALFE a Louise CREWE. Identity, mobility, and the throwaway society. *Environment and Planning D: Society and Space*, 2007, roč. 25, č. 4, s. 682–700. ISSN 1472-3433.
- GREGSON, Nicky a Mike CRANG. Materiality and waste: inorganic vitality in a networked world. *Environment and Planning A*, 2010, roč. 42, č. 5, s. 1026–1032. ISSN 1472-3409.
- JACKSON, Peter a Nigel THRIFT. Geographies of Consumption. In MILLER, David (ed.). *Acknowledging Consumption: A Review of New Studies*. London: Routledge, 1995, s. 204–237. ISBN 0415106885.
- MILLER, David. *A Theory of Shopping*. Cambridge: Polity Press, 1998. ISBN 0745619460.